

โอกาสประเทศไทยกับเศรษฐกิจปลอดคาร์บอน

Thailand's Opportunities with a Carbon-Free Economy

วิจารณ์ สิมฉายา^{1*}

Wijarn Simachaya^{1*}

การพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศต่างๆ ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จะก่อให้เกิดผลกระทบในระยะยาวและต่อเนื่อง เห็นได้จากการที่ประเทศทั่วโลกได้ให้ความสำคัญของการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกตามความตกลงปารีส (Paris Agreement) ที่วางเป้าหมายในการควบคุมอุณหภูมิของโลก ไม่ให้เกินกว่า 2 องศาเซลเซียส ขณะที่ประเทศที่มีความเสี่ยงหรือในพื้นที่อ่อนไหว อยากให้เป้าหมายการควบคุมที่ระดับไม่เกิน 1.5 องศาเซลเซียส

โดยมีหลายประเทศได้แสดงเจตจำนงในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากปีฐานของตนเอง รวมถึงประเทศไทยซึ่งตั้งเป้าลด 20-25 % ในปี ค.ศ. 2030 (พ.ศ. 2573) ส่วนประเทศอื่นก็ตั้งเป้าแตกต่างกันไปตามความสามารถของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นปัญหาที่ไม่สามารถควบคุมอุณหภูมิได้ตามเป้าหมาย คงจะมีการเจรจาต่อรองในระหว่างทางต่อไป

ในหลายภูมิภาคได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งความถี่และความรุนแรงที่เพิ่มขึ้น อย่างกรณีน้ำท่วมในยุโรป หรือจีน แม้กระทั่งน้ำท่วมและดินโคลนถล่มในภาคเหนือของประเทศไทยรวมทั้งผลกระทบด้านอื่น ๆ ด้วย ที่มีความรุนแรงและมีการสูญเสียสูง ดังนั้นหลายประเทศโดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วได้ปรับแผนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยเป้าแรกภายใน ค.ศ. 2030 ได้ปรับให้มีการลดที่เพิ่มขึ้นและเป้าสำคัญที่หลายประเทศมุ่งไปสู่การปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Emission) เช่น สหภาพยุโรป อเมริกา หรือญี่ปุ่น สำหรับประเทศไทย ได้กำหนดเป้าหมายเป็นสองระยะ คือ เป้าหมายความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutrality) ในปี ค.ศ. 2050 และ การปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Greenhouse Gas Emission) ในปี ค.ศ. 2065

¹ ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย นนทบุรี 11120

¹ President of Thailand Environment Institute, Nonthaburi 11120

* ผู้พิมพ์ประสานงาน (Corresponding author) e-mail: wijarn@tei.or.th

กรณีสหภาพยุโรปได้กำหนดยุทธศาสตร์ “อียู กรีนดีล (EU Green Deal)” เป็นยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียว ที่เป็นแรงผลักดันให้มีการปฏิรูปกฎระเบียบและมาตรการต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยเอาประเด็นสิ่งแวดล้อมนำ ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวนี้มุ่งบรรลุเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงเป็น 55% ภายในปี ค.ศ. 2030 และมุ่งสู่การเป็นเศรษฐกิจปลอดคาร์บอนหรือคาร์บอนเป็นศูนย์ (Net Greenhouse Gas Emission) ในปี ค.ศ. 2050 ตามแนวทางการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ให้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ใช้พลังงานทดแทน ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม และมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

มาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของสหภาพยุโรปมีทั้งมาตรการภาษีด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องและได้รับแรงขับเคลื่อนจากยุทธศาสตร์อียู กรีนดีล ให้ดำเนินการต่อ เช่น กฎหมายบรรจุภัณฑ์ (EU Packaging and Packaging Waste Directive) กฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่ได้ให้ความสำคัญของผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ทนทาน ใช้ซ้ำได้ ซ่อมแซมได้ รีไซเคิลได้ และ ใช้พลังงานน้อย เป็นต้น มีเป้าหมายที่จะรีไซเคิลบรรจุภัณฑ์ได้มากกว่า 75% ภายในปี ค.ศ. 2030 ส่งผลให้สินค้าในตลาดอยู่ที่เป็นผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือสามารถนำไปรีไซเคิลได้ โดยใช้หลักการผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบ (Extended Producer Responsibility, EPR) เช่น การเรียกคืนขวด หรือบรรจุภัณฑ์ต่างๆ เป็นต้น รวมทั้งการจัดซื้อสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Procurement) ที่เป็นภาพใหญ่ของการขับเคลื่อน

ขณะเดียวกันประเทศต่าง ๆ ในสหภาพยุโรป อย่างประเทศเยอรมัน ก็ได้นำไปออกเป็นกฎหมายของตนเอง เช่น กฎหมายเศรษฐกิจหมุนเวียน ที่ได้กำหนดหน้าที่ในการดูแล (Duty of Care) ถ้าผลิตอะไรออกไปต้องมั่นใจว่ามีความเหมาะสมในการใช้และไม่กลับมาเป็นของเสีย โดยมีระบบการติดตามและรายงาน และยังมีการทบทวนกฎหมายบรรจุภัณฑ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้วัสดุ ในกรณีขยะพลาสติก โดยกำหนดว่าในปี ค.ศ. 2030 ขวดพลาสติกบรรจุเครื่องดื่มประเภท PET ต้องมีองค์ประกอบของพลาสติกกรีไซเคิล 25 % และเพิ่มเป็น 30 % ในระยะต่อไป การเลิกใช้ถุงพลาสติกแบบบาง มีระบบการเรียกคืนขวดพลาสติกและกระป๋องอูมิเนียม เป็นต้น และยังมีดำเนินการกับประเทศอื่นๆด้วยที่มีการค้ากับทางสหภาพยุโรป เช่น มาตรการปรับคาร์บอนก่อนข้ามพรมแดน (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) ที่เก็บภาษีกับสินค้าบางประเภทที่ปล่อยคาร์บอนสูง

ด้านสหรัฐอเมริกาหลังจากประธานาธิบดีโจ ไบเดน เข้ารับตำแหน่ง ได้กลับทิศทางนโยบายสิ่งแวดล้อมของประเทศ ในการกลับเข้าสู่ข้อตกลงปารีส ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยการนำนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมไปผูกกับ นโยบายต่างประเทศ กลยุทธ์ด้านความมั่นคงของชาติ และด้านการค้าระหว่างประเทศ โดยตั้งเป้าสหรัฐอเมริกาลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Emission) และให้เป็นเศรษฐกิจพลังงานสะอาด (Clean Energy Economy) ภายในปี ค.ศ. 2050

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาได้ตั้งเป้าลดการขุดเจาะพลังงานในที่ดินรัฐ และในมหาสมุทรลงอย่างน้อย 30% ภายในปี ค.ศ. 2030 เพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าและสัตว์น้ำ รวมถึงเพิ่มการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานลมเป็น 2 เท่า โดยการสร้างกลไกและการบังคับใช้กฎหมาย ส่งเสริมการลงทุนด้านพลังงานสะอาด การวิจัยด้าน Climate Change รวมทั้งการสร้างนวัตกรรม และการกระตุ้นให้เกิดการใช้นวัตกรรมพลังงานสะอาดทั่วทั้งระบบเศรษฐกิจ โดยกำหนดเป้าหมายในการลงทุนในพลังงานสะอาดอย่างมหาศาลเพื่อสร้างความเท่าเทียมในการรับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม โดยจะมีลงทุนของรัฐ 1.7 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ใน 10 ปีข้างหน้า ซึ่งสร้างงานในอเมริกาจาก Clean Energy Revolution โดยตั้งเป้าลงทุน 5 แสนล้านเหรียญสหรัฐต่อปี เพื่อพลังงานสะอาดและรถยนต์ปลอดมลพิษ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากภาคการขนส่ง การเดินทางโดยรถยนต์ไฟฟ้า การพัฒนาเชื้อเพลิงใหม่ การพัฒนาระบบรางความเร็วสูง การสร้างนวัตกรรมคาร์บอนต่ำ การส่งเสริมปลูกป่าเพื่อเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอน การทำฟาร์มกังหันลมนอกชายฝั่ง และการพัฒนาวัสดุก่อสร้างที่ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น รวมทั้งการปรับนโยบายด้านการค้า กับเป้าหมายทางด้านการจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อม

ในฝั่งเอเชียเอง ประเทศญี่ปุ่น ก็ได้กำหนดยุทธศาสตร์การเติบโตสีเขียว (Green Growth Strategy) ที่ได้กำหนดเป้าหมายในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเป็นศูนย์ ในปี ค.ศ. 2050 และแม้ญี่ปุ่นจะเป็นประเทศที่ผลิตรถยนต์รายใหญ่ของโลก ก็ได้ตั้งเป้าหมาย ในปี ค.ศ. 2035 จะงดผลิตรถยนต์ที่ใช้เชื้อเพลิงจากฟอสซิล และจะเห็นได้จากการแสดงศักยภาพของการดูแลสิ่งแวดล้อมจากการเป็นเจ้าภาพในการแข่งขันโอลิมปิก 2020 ที่เมืองค้ะบะจากาวาสุคิไซเคิล ทั้งอาคารสิ่งก่อสร้าง การใช้พลังงานสะอาด เหยี่ยวรางวัลจากขยะอิเล็กทรอนิกส์นำมารีไซเคิล การเดินทางโดยพลังงานสะอาด เป็นต้น สาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ได้ตั้งเป้าหมายแล้วเช่นกัน ในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ ในปี ค.ศ. 2060 เป็นต้น

ในส่วนของประเทศไทย เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2564 มีการประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพข.) ได้ให้ความเห็นชอบกรอบแผนพลังงานแห่งชาติซึ่งได้กำหนดแนวนโยบายภาคพลังงานของประเทศ โดยมีเป้าหมายสนับสนุนให้ประเทศไทยสามารถมุ่งสู่พลังงานสะอาด และลดการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สุทธิเป็นศูนย์ หรือมุ่งสู่ความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutrality) ภายในปี ค.ศ. 2050 โดยรัฐบาลมีแผนที่จะปรับในเรื่องแหล่งพลังงานของประเทศที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคต เพื่อให้ประเทศและประชาชนได้รับประโยชน์ รวมทั้งเอกชนที่ร่วมมือกับรัฐบาลก็ต้องได้ผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ เรื่องยานยนต์พลังงานไฟฟ้า จะดำเนินการให้ครบวงจร ทั้งเรื่องรถและสถานีบริการชาร์จแบตเตอรี่ เพื่อจูงใจให้คนมาใช้รถยนต์พลังงานไฟฟ้าให้มากขึ้น ทั้งนี้ ต้องมีการสร้างความเข้าใจกับประชาชนให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงพลังงานของโลกที่ต้องเตรียมการให้พร้อม

สำหรับแนวนโยบายของแผนพลังงานชาติ (Policy Direction) เพื่อขับเคลื่อนให้ภาคพลังงานสามารถบรรลุเป้าหมายการมุ่งสู่เศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำ โดยการส่งเสริมการลงทุนพลังงานสีเขียว ในภาคพลังงาน ประกอบด้วย การเพิ่มสัดส่วนการผลิตไฟฟ้าใหม่โดยมีสัดส่วนพลังงานหมุนเวียนไม่น้อยกว่า

50 % การปรับเปลี่ยนการใช้พลังงานภาคขนส่งเป็นพลังงานไฟฟ้าสีเขียว ด้วยเทคโนโลยียานยนต์ไฟฟ้า (Electric Vehicle: EV) เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ ช่วยแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศจากภาวะฝุ่นละออง PM 2.5 การปรับเปลี่ยนประสิทธิภาพการใช้พลังงานมากกว่า 30 % โดยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมการบริหารจัดการพลังงานสมัยใหม่ และ การปรับโครงสร้างกิจการพลังงานรองรับแนวโน้มการเปลี่ยนผ่านพลังงาน (Energy Transition) ตามแนวทาง 4D1E (Decarbonization: การลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในภาคพลังงาน, Digitalization: การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการระบบพลังงาน, Decentralization: การกระจายศูนย์การผลิตพลังงานและโครงสร้างพื้นฐาน, Deregulation : การปรับปรุงกฎระเบียบรองรับนโยบายพลังงานสมัยใหม่ และ Electrification: การเปลี่ยนรูปแบบการใช้พลังงานมาเป็นพลังงานไฟฟ้า) ทั้งนี้เป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ ในช่วง ค.ศ. 2065 จะขึ้นอยู่กับปัจจัยการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและการสนับสนุนทางการเงินขณะที่ประเทศไทยและประเทศต่างๆ ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญกับการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะจากภาคพลังงาน โดยการมุ่งให้พลังงานสะอาดหรือพลังงานหมุนเวียนจากธรรมชาติให้ได้ 100% นั้น การดูแลรักษาป่าไม้และลดการตัดไม้ทำลายป่านับกลไกที่สำคัญในการเพิ่มพูนและเพิ่มแหล่งกักเก็บคาร์บอน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าต้นไม้ 1 ต้น สามารถกักเก็บคาร์บอนได้ 9-15 กิโลกรัมต่อปี ส่วนกรณีป่าไม้ในประเทศไทย 1 ไร่ สามารถกักเก็บคาร์บอนได้ 8-26 ตันต่อปี ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทป่าและสภาพป่า ปัจจุบันได้มีกลไกเรดด์พลัส (REDD+) เป็นกลไกหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ทั้งรัฐ เอกชน องค์กรระหว่างประเทศ ได้มีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนและจูงใจให้มีการลดการทำลายป่าและทำให้ป่ามีสภาพเสื่อมโทรม ยังนับเป็นโอกาสของประเทศไทยในการปรับกระบวนทัศน์ ในการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมไปด้วยกันอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะกรอบการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ – เศรษฐกิจหมุนเวียน- เศรษฐกิจสีเขียว (BCG Model) ที่เป็นวาระแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาจากฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ประเทศไทยมีอยู่ โดยใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการขับเคลื่อน ด้วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างผลผลิตที่มีคุณภาพสูง ใช้ได้นาน นำมารีไซเคิลได้ รวมทั้งการลดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมและการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

ภาพที่ 1 กรอบการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ – เศรษฐกิจหมุนเวียน- เศรษฐกิจสีเขียว (BCG Model)

นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (ปี พ.ศ. 2566 -2570) ได้กำหนด หมายเหตุที่ 10 ประเทศไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนละสังคมคาร์บอนต่ำ และหมายเหตุที่ 11 ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงเป็นโอกาสในการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจสีเขียวของประเทศ พร้อมกับการพัฒนาศักยภาพของภาคธุรกิจไทย ทั้งธุรกิจขนาดใหญ่ และ SMEs โดยคำนึงถึงกระแสผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป ที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การส่งเสริมสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้ผลิตจะต้องปรับตัวเพื่อเป็นการเพิ่มขีดการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดต่างประเทศ